

OVER VIRTUALITEIT

Virtueel is -in waarde-.

De betekenis ervan is gaandeweg gewijzigd. Of beter: dit -in waarde- kreeg meerdere betekenissen en daardoor verschillende verwijzingen. Dat zit zo.

VIRTUALITEIT ALS VERMOGEN

In die betekenis gaat het over handelen en begeven als voornemen.

Zo spreken we van 'stap vóór stap' in een durend voornemen. Gelijk taal dat doet. 'Werkwoorden zijn eigenlijk werpwoorden', schreef Battus.

- Laatst hoorde ik een dubbelconcert van Bach in een adembenemend overnemen van voornemen.
- Spelend bij dansen betoon je voor, aldus het voornemen van de schreden beamend.
- Voor de tv zag ik een kameleon in het voornemen van het verschalken van een vlieg. Flats, yes (voor die vlieg no). De dag erna staken Kees en ik al lullend een drukke straat over, onderwijl de diverse tempi van het kruisende verkeer inschattend (yes).
- Een auto besturend, kun je inschatten of een passerende tegenligger trager dan wel sneller rijdt. Zich bewegen en bewegingswaarneming zijn aldus verknocht. Klages benoemde dit virtuele vermogen als 'Trieb-Antrieb', dus in een rechtstreekse ontlening aan elkaar.

VIRTUALITEIT ALS SUBSTITUTIE

In die betekenis gaat het om een vervangende waarde. een in-de-plaats-stellen van. Het virtuele representeert dan.

- Geld, bijvoorbeeld, representeert een waarde. Geld geldt in equivalentie. Aanvankelijk in zilver, later in goud en nog later in bankbiljetten en creditkaarten.
- Ooit begonnen bij de Romeinen. Toen ze hun voornemen tot het veroveren van de Balkan financieel niet rond konden krijgen, verzon een van hen: -we halveren het gehalte aan zilver in de munten, maar voorzien ze van het gelaat van de machthebber, ter garantie.

Guepin, aan wie ik dit ontleen, meent zelfs dat daaruit de behoefte aan een gelijkend portret ontstond, als waarmerk.

Wenden we ons tot het verschil tussen -analoog- en -digitaal- in het licht van het voorgaande, dan verwijst het analoge naar het handelen met continue gegevens, waarbij tussen twee waarden een oneindig aantal andere waarden mogelijk is. Terwijl het digitale gaat over de numerieke reductie tot enen en nullen.

Uit deze, aan Van Dale ontleende, kenschets blijkt dat virtualiteit in beide gevallen wordt gezien als vervangend en niet als voornemend. Hoewel hun gelijkwaardigheid slechts ten dele opgaat. Want het digitale kent slechts een enkele volgorde: die van groot naar klein. Maar het analoge behelst vele volgorden: die van klein naar groot, die van -sprongsgewijs vergewissen-, die van adhereren (om er een paar te noemen)... en ook die van groot naar klein. Ofschoon ik verhaspeling van het virtuele-als-voornemen en het virtuele-als-vervangend ongewenst acht (mijns inziens de oorzaak van de huidige krediet-crisis), gaat het me om de innovatie ervan.

De fotografe Wiesje Olie vroeg mijn mening over het -foto-shoppen-. Het was haar opgevallen dat de handleidingen daartoe waren gesteld in analoge bewoordingen terwijl het toch een digitale bezigheid betreft. Dit bezorgde me kippenvel. Want het betreft een recent voorbeeld van innovatie en het dakpansgewijs verloop ervan. Men ging pas spreken van analoog nádat het digitale aan de orde was gekomen.

Een paar andere voorbeelden:

- de befaamde Griekse zuilen waren een imitatie van eerdere bossen riet, met leem bestreken. Vandaar hun cannalering (canna= riet).
- Een hobby was een houten loopfiets, waarop goeude burgers zich uit de stad begaven om van de natuur te genieten. Veel later werd het een verzamelnaam voor vrijblijvende bezigheden.

- Het behang van Libberty imiteerde gobelin. Gobelin werd gehangen, behang wordt geplakt.
- De haute couture ontstond uit de confectie en niet andersom.
- De pothoed die mijn moeder droeg als bruid, was een hommage aan de helm van de poilu.
- De hedendaagse windturbines zijn horizon-vervuilers, de molens van weleer zijn historisch erfgoed.

Toch is er een pentekening van Rembrandt van een molen waarop hij de gemoderniseerde kop niet tekende doch de oude.

- Alle schilderkunstige ismen waren pogingen tot een antwoord op de fotografie.

Daaruit restte de abstractie. Want een camera kan op alles worden gericht, maar de afdruk ervan is nooit abstract.

- Jazz betreft een onmiddellijke, eenmalige wijze van spelen, later improviserend genoemd.

Toch hadden we er nooit kennis van kunnen nemen zonder de vinyl-plaat. Daarop is, ad libitum, die eenmaligheid te herhalen.

Uit deze voorbeelden mag blijken dat het innovatieve dakpansgewijs verloopt. Daarbij tooit het nieuwe zich aanvankelijk met het oude, daaraan van lieverlede een eigen betekenis ontleend. Terwijl ook het oude daardoor een andere (vaak nostalgische) betekenis krijgt. Zoals men pas ging spreken van -analoog- nadat het digitale zijn intrede had gedaan, meen ik dat het begrip -virtueel- in de betekenis van -in waarde voornemen-, een antwoord was op het, via elektronische weg, oproepen van gevoelens, ter vervanging van aanwezigheid.

Tom van As